

1866

FILOZOFIA

LUI

MAIORESCU

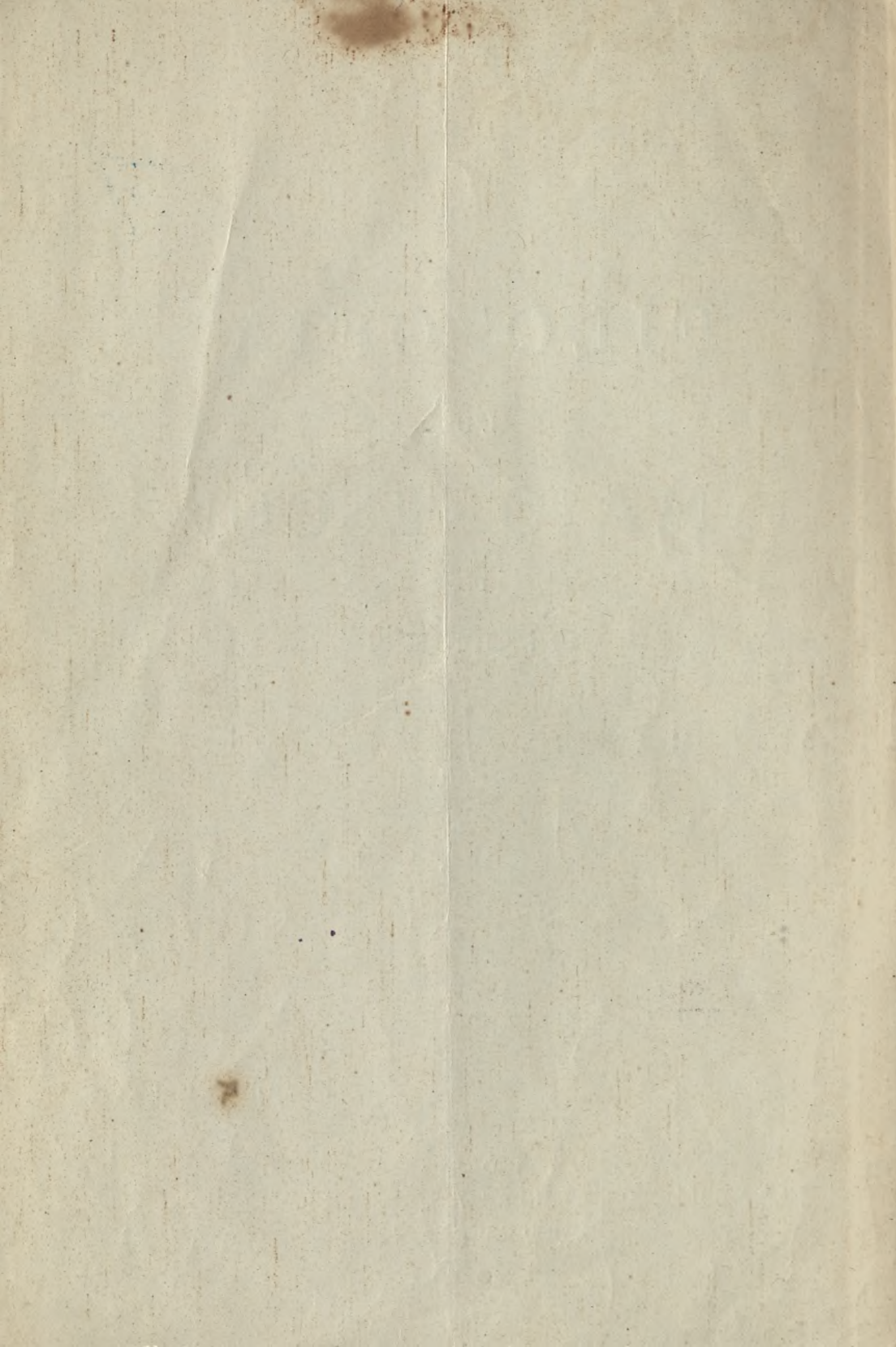
DE

DIOGEN

Prețul 50 Lei.

1931

TIPARUL „OLTENIA” / STR. IMPERIALĂ 2
BUCUREȘTI

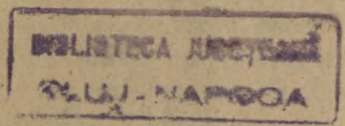


116
brevier Joff
Chiş, 1939



FILOZOFIA LUI MAIORESCU

SCURTĂ EXPUNERE CU OCAZIA UNEI CONFERINȚE
a D-lui I. PETROVICI
DE
DIOGEN



ngn. 6h2



Prețul 50 Lei.

1 9 3 1
TIPARUL „OLTENIA” / STR. IMPERIALĂ 2
BUCUREȘTI



494642T

P/MJB

INȘTIINȚARE

D. Profesor I. Petrovici, de la Universitatea din Iași, a ținut o conferință la Fundația Carol I din București despre filozofia lui Maiorescu, dar nu a înfățișat pe Maiorescu decât ca îndrumător cultural și critic-literar („criticul-dictator” de la Convorbiri); despre filozofia lui Maiorescu, propriu zis, nu a vorbit, deși își propusese tocmai despre aceasta să vorbească, și, apoi, îl obliga și programul societății române de filozofie în ciclul prelegerilor de filozofi români.

Noi, cari am studiat de aproape și am adâncit această filozofie, ne credem îndreptățiți să suplinim lipsa din conferința D-lui Petrovici, și, de aceea, în paginile ce urmează, cititorii vor găsi indicații sigure și o schițare cât mai fidelă despre filozofia lui Maiorescu.

O expunere complectă, cronologică, analitică și sintetică a filozofiei lui Maiorescu, ar trebui făcută pe larg, într'un volum.

Filozofia lui Maiorescu, nepublicată încă în totalitatea ei, constă în rezumatul conferințelor ținute la Iași între anii 1863—1867, și publicate în ziarele din Iași, din acei ani; în conferințele, tot de la Iași, de la 1867—78, publicate, în rezumat, în Convorbiri Literare, seria Iași, începînd din anul 1867; în conferințele ținute la Ateneul din București din perioada 1881—1885, publicate, în rezumat, în foiletoanele României Libere, din aceiași ani; în prelegerile despre Logică și aplicările ei, făcute în 1880, la Universitatea din București, publicate în rezumat în România Liberă din acelaș an; din disertațiile publicate în cele două anuarii (din 1863—64) ale școalei Vasile Lupu din Iași; în traducerile din Schopenhauer (afară de Aforisme care sînt traduse în volum aparte), din Du Bois-Reymond, Spencer, care sînt publicate în România Liberă și Convorbiri Literare (seria București) în 1885, și în broșuri aparte; înfine, în scrisori publicate de însuși Maiorescu și Rădulescu-Pogoneanu în Con-

vorbiri, și chiar de D. Petrovici în Adeverul Literar, în anii de după război.

Toate aceste, întrunite într'un volum mare, ar constitui filozofia lui Măiorescu, ca material. Iar împreună cu un alt volum de comentarii, despre care am amintit, ne-ar pune pe toți în măsură de a putea cunoaște această filozofie și a vorbi și scri în cunoștință de cauză.

Aceste volume vor trebui, în viitor, să fie încercate de a fi lucrate și publicate.

DIOGEN.

București, Iunie 1931.

Filozofia lui Maiorescu

Scurtă expunere cu ocazia unei conferințe a D-lui I. Petrovici

În seara de 18 Octombrie 1930, D. profesor I. Petrovici, a vorbit la Fundația Universitară Carol I, despre Maiorescu în al doilea ciclu „despre filozofii români”, în numele *Societății Române de Filozofie*.

Vom rezuma mai întâi conferința și, apoi, vom face cite-va însemnări asupra filozofiei lui Maiorescu.

I

D. Petrovici a împărțit conferința sa în trei părți: întâia, o introducere despre ce înseamnă a fi filozof; a doua, cum filozofia Maiorescu; a treia, despre rolul cultural și critic a lui Maiorescu. Despre filozofia lui Maiorescu, însă, D. Petrovici, nu știm din ce motive, nu ne-a vorbit. Dar, tocmai aceasta se cerea de la D-sa, să știm, când vom eși din sala Fundației Carol I, care a fost filozofia lui Maiorescu; iar când am eșit, după conferința atât de magistral expusă a D-lui Petrovici, n'am putut afla de la D-sa în ce constă filozofia lui Maiorescu, chiar în linii reduse.

D. Petrovici a început prin a face elogiul D-lui Rădulescu-Motru: „mentorul de vîrstă și foarte fecund în producție”, care a inaugurat primul ciclu de figuri de „mari filozofi”

Îndată, după elogiul D-lui Motru, conferențiarul aruncă o privire sumară asupra variatelor domenii în care s'a manifestat Maiorescu: profesor de logică și de istoria filozofiei, orator parlamentar, fost ministru de instrucție în două rânduri și fost prim-ministru cu pacea de la București, mare avocat etc., și după această enumerare D. Petrovici se întreabă: „Fost-a Maiorescu

filozof ?" Și răspunde : „da, a fost", ține însă, ca imediat să adauge distincția că va arăta felul de a fi filozof a lui Maiorescu.

D. Petrovici spune că *stricto-sensu* filozof e acela care a întocmit o concepție personală și originală despre lume și viață. În acest sens Maiorescu nu a fost filozof. Dacă, însă, înțelegem conceptul filozofie *lato-sensu*, atunci accepțiunea cuvântului este mai mlădioasă și devine oare-cum echivalentă cu ceea ce s'ar chema spirit filozofic, adică aptitudinea de a nu privi lucrurile îngust și unilateral, sau a nu lăsa ca ideile să rătăcească rezlețe, ci să fie inserate în țesătura unui vast ansamblu unitar, prin care să privim ori-ce lucru ca printr'o lentilă măritoare.

Tot spirit filozofic este și acela care posedă o conștiință clară și critică față de operații intelectuale, ce de obicei funcționează inconștient. Din punctul acesta de vedere, Maiorescu posedea conștiința luminată a normelor frumosului și a regulilor adevărului. Era capabil să descopere în discuție sau în scrieri cea mai ușoară relaxare a raționamentelor și dacă în tratatul său de logică (de ce tratat cînd e numai manual școlar de logică ?) nu are teorii personale, era, însă, un artist atît în minușirea practică a argumentării, care se desfășura „more geometrico“, întocmai ca în etica lui Spinoza.

Maiorescu nu a lăsat o operă filozofică voluminoasă. Din contra, este foarte puțin ce a scris. Subt acest raport s'ar putea asemăna cu Jules Lachelier, fostul profesor de la Școala Normală Superioară din Paris. Lachelier nu a lăsat din toată activitatea sa de profesor și filozof decît două volume mici.

Pe vremea lui Maiorescu nu era febra scrisului în proporțiile de astăzi. P. Carp. un spirit eminent al Junimei, în toată viața sa nu a scris decît foarte puțin: două traduceri din Shakespeare, o critică dramatică, o expunere de motive la proiectul său de reformă administrativă, și atîta tot.

Maiorescu a fost mai înainte de toate un spirit aplicativ, un practician, în sensul că, pornind de la idei filozofice generale, nu se confunda și mai tare în domeniul speculației abstracte, ci cobora în lumea concretă pentru a o organiza în conformitate cu ele. Chiar printre filozofii mondiali au existat capete cu această înclinare practică. Un exemplu poate fi Auguste Comte, care, pornind de la idei filozofice împrumutate de la Saint-Simon, a năzuit să construiască un instrument pentru reorganiza-

rea socială, fără să reușească, o simplă utopie. Maiorescu—păstrînd proporțiile bine-înțelese — a preconizat o reformă viabilă care a și luat ființă.

Ca un mare medic practician, care, fără să fi inventat teorii noi, lucrează pe baza teoriilor celor mai avansate, însă cu artă personală, ceea ce implică originalitate și invenție, Maiorescu a executat o operație chirurgicală salvatoare asupra unui pacient, care ne este scump tuturor: cultura românească. Aceasta era în vremea lui, după cum chiar el însuși o caracteriza: „formă fără fond, stafie fără trup, iluzii fără adevăr“.

Jerbe de filozofie proprie sînt: „Progresul adevărului“, „Din Experiență“, precum și „Aforismele“. D. Petrovici citează mai mult din Aforisme, și, între altele, citînd una „mai pregnantă“, arată cum se imbinau la Maiorescu extremele și face o asemănare cu Hegel, căci și la acest filozof s'ar imbina extremele.

Din activitatea întreagă a lui Maiorescu se pot extrage directive perfect valabile, azi cînd printr'un fel de atavism, avem iarăș, febra necontrolată a scrisului.

II.

Am rezumat conferința D-lui I. Petrovici, confruntînd rezumatul nostru cu cel publicat în *Adeverul* (de la 21 Octombrie 1930) și cu cel din *Universul* (de la 23 Octombrie, 1930), care, par a fi date la ambele ziare de aceeaș persoană, conținutul rezumatului fiind identic.

Mai întil vom însemna că a compara pe Maiorescu cu Lachelier, sub raportul scrisului puțin, nu se potrivește de loc. Jules Lachelier, considerat ca fiind capul cel mai speculativ din filozofia franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, avea un sistem filozofic propriu al său, pe baze kantiane-hegeliane (cel expus în *Du fondement de l'induction suivie de psychologie et metaphysique, et de notes sur le pari de Pascal* (ed. a VII, 1916) și *etudes sur le syllogisme suivies de l'observation de Platner et d'une note sur le Philébe* (1907),) pe cînd Maiorescu, după cum spune și D. Petrovici, și după cum însuși mărturisea și Maiorescu, nu avea. Și cu toate că volumule lui Lachelier sînt mici, dar cuprind multul în expunere puțină. Știm că D. Petrovici ne va putea obiecta că a vorbit numai în ce pri-

vește cantitatea, nu calitativ. Se poate, noi, însă am examinat „cantitativul” în funcție de calitate. Volumule citate ale lui Lachelier cuprind mai mult decît zeci de volume ale altora. Dar, nici subt raportul cantității pure nu poate fi comparație între Lachelier și Maiorescu, pentru că Lachelier are cursuri litografiate de el însuși, de psihologie, logică, morală, teodicee, ce au fost profesate la Școala Normală Superioară din Paris, și care circulă în Franța întocmai ca niște cărți tipărite, și despre care vorbesc istoricii francezi de filozofie. (Vezi: **A Weber**, *Histoire de la Philosophie Européenne*, pag. 426, nota 3, și **Gabriel Seailles**, *La Philosophie de Jules Lachelier*; acest din urmă autor reproduce pasajii întregi din cursurile inedite). Dacă s'ar tipări operile complete ale lui Lachelier, ar forma un număr respectabil de volume de admirabilă filozofie franceză originală și ar contribui la risipirea unor curente pragmatiste, intuiționiste și neo-scolastice, ce-și mai fac apariția, cu intermitențe, în filozofia franceză. Nu s'au tipărit pînă acum pentru ca Lachelier prin testamentul său a oprit tipărirea. O nefericire pentru cugetarea filozofică în general și pentru cea franceză în special. Să sperăm că, în interesul mai înalt al cugetării filozofice, un act trebuitor de impietate se va produce, se va trece peste dispoziția testamentară a lui Lachelier și se vor tipări aceste cursuri.

Am insistat cam mult asupra apropierei ce-o face D. Petrovici între Lachelier și Maiorescu subt raportul puținului tipărit, pentru că d. Petrovici a mai întrebuințat-o și altă dată, și pentru că nu e nevoie de asemenea comparații pentru ca să circumscrim cit a scris Maiorescu. Vom arăta, mai departe, că Maiorescu a scris și tipărit mult mai mult decît cunoaște D. Petrovici.

O altă asemănare făcută de D. Petrovici între Maiorescu și Hegel, n'a fost nici aceasta mai fericită. D. Petrovici citează un aforism a lui Maiorescu cu extremele și pe urmă zice: „tot așa și la Hegel, extremele coincid”. Nu, D-le Petrovici. Hegel nu se ocupă de niște extreme care ar coincide. La Hegel sistemul său de filozofie e clădit pe unitatea determinărilor opuse. Fiecare poziție la Hegel, implică și una contrară, o negațiune. care, ambele, se rezolvă într'o unitate superioară. Înțelegerea (Verstand, entendement) abstractă, de care uza vechea metafi-

zică, aplică determinări (abstracte) fără contrare. Kant, pentru prima oară, a încercat în cele patru antinomii ale inteligenței (rațiunii), să demonstreze cum la o afirmare se poate opune, cu egal drept și cu o egală necesitate, afirmarea conținutului contrar, dar nu le-a putut rezolva într'o unitate superioară, cum face Hegel, depășind pe Kant. Nici Fichte cu teza, antiteza și sinteza n'a reușit pentru că a rămas pe terenul subiectivității. Și Fichte, ca și Kant, a fost depășit de Hegel. (Despre filozofia lui Hegel ne ocupăm mai pe larg în însemnările noastre despre o altă conferință a d-lui Petrovici asupra lui Charles Renouvier).

III

Și, acum, să intrăm în fondul conferinței d-lui Petrovici.

D. Petrovici întrebându-se dacă Maiorescu a fost filozof, răspunde că da, dar, imediat, adaugă: „dacă a fost, unde se găsește cugetarea sa filozofică?”.

De la început vom spune că, cu toate că se întreabă, d. Petrovici n'a găsit-o nicăiri, nu a expus-o, cum era obligat, iar, în schimb, ne-a vorbit de Maiorescu ca critic literar: „criticul-dictator dela *Convorbiri*”, ca îndrumător de cultură, de vagi idei filozofice din articolele din *Critice* (III): „Din Experiență” și „Progresul Adevărului”, articole, desigur, remarcabile, dar mai mult caracteristice din punct de vedere psihologic; înfine, a mai citat câteva aforisme (Maiorescu le zicea întiiu „așchii”).

Prin urmare, ceea ce n'a făcut sau nu a putut să facă D. Petrovici, să încercăm să facem noi și să arătăm că filozofia lui Maiorescu există și poate fi găsită. D. Petrovici a citat titlurile puținelor volume ce le-a scris P. Carp, și nici un titlu de la nici o lucrare filozofică a lui Maiorescu, deși trebuia să vorbească de Maiorescu *ca filozof*.

În 1859 Maiorescu (în vîrstă de 19 ani) a trecut doctoratul în filozofie la Gissen, și a susținut o teză în latinește: *De philosophia Herbarti*. Noi, mărturisim, nu cunoaștem conținutul acestei teze pentru că n'am găsit-o nici la Academie și nici la Fundația Carol I. Probabilități sint că s'ar afla la Biblioteca din Iași, pentru că acolo, la Iași, Maiorescu și-a început cariera profesorală și a dat Bibliotecii și alte scrieri de ale sale. Totuși,

din scrierile lui Maiorescu, publicate după teză, am aflat că este expusă filozofia lui Herbart, pe care o cunoștea încă de la Theresianum din Viena, din cursul superior, și cătră care fusese minat de profesorul său Suttner. (Vezi: **Bogdan-Duică, Maiorescu**, discurs rostit la Academie în ziua de 25 Mai 1921).

În 1861 Maiorescu a publicat un volum, în nemțește, la Berlin, intitulat: *Einiges philosophische in gemeinfasslicher Form* (adică: Ceva filozofie pe înțelesul tuturor). În această scriere Maiorescu se arată ca herbartian convins, căci, după părerea sa, filozofia lui Herbart „ocupă întiul loc printre filozofii mai noi” (pag. 218, 219),

În scrierea aceasta (un exemplar la Academie și un altul la Fundația Carol I), cercetează între altele, două probleme: a credinței religioase și a vieții sociale. Se ocupă de raporturile și relațiunile între realități, între noțiuni, între știință și filozofie, între fapte psihice.

Conținutul acestei scrieri, în linii generale, se află expus și de D. Bogdan-Duică.

Iată o scriere despre care D. Petrovici nici nu amintește, deși putea da material într'o conferință despre filozofia lui Maiorescu.

De sub influența lui Herbart, Maiorescu trece, în ce privește estetica, sub acea a hegelianului Fr. Th. Vischer, care, publicase cinci volume mari de estetică (între anii 1846—1857). Maiorescu admite teoriile estetice ale lui Vischer, și le însușește în parte, chiar în contra herbartianilor cari combăteau pe Vischer. Maiorescu rămîne toată viața, în toate scrierile sale, în estetică și în critica literară, sub influența directă a lui Vischer. În *O cercetare asupra poeziei române dela 1867* Maiorescu expune teoria lui Vischer asupra condiției ideale a poeziei (vezi, discursul citat, al D-lui Bogdan-Duică, după care luăm aceste lămuriri).

Tot în contribuția atât de prețioasă (alta nici nu este pînă la ora actuală) a D-lui Bogdan-Duică, găsim că Maiorescu definește frumosul întocmai ca Vischer:

„Frumosul este o idee învelită și încorporată în formă senzibilă” (**Critice**, I, pag. 7, ed. Minerva).

Vischer zice:

„Das Schöne ist die Idee in der Form begrenzter Erscheinung“.

Trecem mai departe.

Filozofia lui Maiorescu o putea găsi D. Petrovici în *Anuarul Institutului Vasile Lupu* din Iași pe anul școlar 1863-1864, în care se află o disertație a lui Maiorescu, intitulată: „*Pentru ce limba latină este chiar în privința educației morale studiul fundamental în Gimnaziu*“.

În acest important studiu se găsesc considerații morale și filozofice în favoarea limbii latine în special, și al anticității în general.

„Acest studiu, ca studiu antic“, zice Maiorescu, „mai are și propagă calitatea cea eminentă a întregii anticități pe care unii o numesc obiectivitate, alții realitate și a cărei esență este: a scoate egoismul sau mai bine individualismul din fiecare om și a-l supune pe acesta unei sfere superioare, adecă întru cât este cetățean — Statului și disciplinei, întru cât este spirit gânditor — naturii, lucrului și adevărului“.

Filozofia lui Maiorescu o putea găsi D. Petrovici în revista germană *Der Gedanke, philosophische Zeitschrift*, din 1 Octombrie 1860. Și cu atât mai mult eră dator s'o facă și s'o caute acolo, cu cât, într'o scrisoare din 27 Mai 1906, pe care Maiorescu i-o adresează D-lui Petrovici, la Leipzig, și pe care D Petrovici o publică în *Adeverul Literar* din 23 Decembre 1923 (Seria III. an IV, nr. 159, pag. a 4-a, coloana a 4), Maiorescu, între altele, zice :

„... Iar pentru hegelianismul berlinez dela 1860-61 cere tot la bibliotecă *Der Gedanke, philosophische Zeitschrift*, organul societății berlineze, din care făceam și eu parte. În volumul I al acestei reviste (1 Oct. 1860) găsești un articol (pag. 8) *Ueber die gegenwärtige Stellung der Hegelshen Philosophie*. În acelaș volum (pag. 250) o notiță despre mine (însă eu nu eram încă profesor, de abea în Noembrie 1862 am fost numit la Iași). În aceeaș revistă vol. II (pag. 112) o discuție a unei conferințe a mea (pag. 123), o discuție a lui Lassalle, și el membru al acelei societăți și pe atunci nu încă agitator socialist. În vol. III (pag. 18) un articol al meu despre herbartianul Cornelius... etc. etc.“

hgh.642

Prin urmare, D. Petrovici nu poate avea nici o scuză de a nu fi găsit filozofia lui Maiorescu. A avut revista *Der Gedanke* în mână, și într'un articol din *Viața Românească* (an XV, 1923, nr. 8 și 9) D. Petrovici spune că în discuția, de care pomenește Maiorescu în scrisoare, i s'a imputat atunci că (Maiorescu) vine cu teorii estetice care nu ar fi tocmai hegeliane.

Tot în scrisoarea de care ne-am ocupat mai sus, Maiorescu spune că, în 1861, profesorul Karl Verder din Berlin, cu toate că hegelian, l-ar fi sfătuit să se ocupe de Schopenhauer și prin acesta să ajungă la Kant. Nu putem pune la îndoială cîtuși de puțin cînd Maiorescu face o afirmație de ordin personal, totuși, pare ciudat, dacă nu straniu, ca un hegelian ca Verder, care trebuia să cunoască critica lui Hegel făcută sistemului filozofic kantian, cu deosebire în *Wissenschaft der Logik* (3 vol. 1812—13, 1816) și în *Logica* din *Enciclopedie*, și care știa că Hegel este un continuator și tot odată un depășitor a lui Kant, să recomande lui Maiorescu să ajungă la Kant prin Schopenhauer, cînd bietul Kant este cu totul mutilat și desfigurat din filozofia schopenhaueriană și din critica ce i-o face Schopenhauer, în anexa primului volum din *Lumea ca Voință și ca Reprezentare*.

Ce să mai zicem cînd acelaș Verder a scris și un volum întreg, explicator, al logicei lui Hegel!

Trebue să admitem că Verder se clătina în hegelianismul său, ceea ce s'a mai întîmplat și cu alți hegeliani.

IV

Filozofia lui Maiorescu putea s'o mai afle D. Petrovici din conferințele ținute de Maiorescu prin anii 1865—1872 publicate în rezumat în ziarele din Iași din acei ani; în conferințele din aula Universității din Iași (clădirea veche), de la 1867—78 rezumate în cea mai mare parte din ele în *Convorbiri Literare*, începînd de la 1867, data de apariție a acestei reviste.

Important este că fostul herbartian, cu apropieri de hegelianism (prin Vischer), devine adept al filozofiei lui Schopenhauer (să fi fost în bună parte urmarea indemnului lui Karl Verder de care am amintit mai sus?). Dacă 'pină acum Maiorescu oscila între herbartianism și hegelianism, de acum, de la apariția *Convorbirilor*, se stabilește și rămîne o perioadă de timp relativ mare, schopenhauerian.

Maiorescu nu a adus vre-o contribuție nouă la filozofia schopenhaueriană, n'a avut niciodată pretenția de a întregi sau complecta vre-o filozofie, ci a ținut să aibă un rol mai modest, s'o recomande, s'o propage prin viu grai și să facă traduceri, și, adăogăm noi, minunate ca formă și expunere.

În primii ani din *Convorbiri* a început să traducă *Aforismele* lui Schopenhauer „mai mult spre a iniția pe membrii junimei care nu știau nemțește“. Traducerea aceasta este însă întreruptă, și, mult mai târziu, reluată, tradusă din nou, completată și publicată și în volum aparte.

Aforismele lui Schopenhauer sînt interesante și traducerea lor a fost bine venită. În schimb, nu putem zice același lucru despre o altă traducere a lui Maiorescu, tot din Schopenhauer, și anume a scrierei: „Filozofia Universitară“. În această scriere, Schopenhauer, gelos cum era de succesele filozofilor geniali ca Fichte, Schelling, Hegel, îi acopere de sarcasm și de injurii de răspîntii, numindu-i, cu emfază: „cei trei șarlatani“. Maiorescu a tradus această scriere, era liber s'o facă, dar păcat că nu a însoțit-o de oarecare rezerve, cum s'a făcut în Franța, cînd a fost tradusă cu 30—40 de ani după noi, și cum s'a făcut și în Italia. În România neexistînd o tradiție și cultură filozofică, nu putea servi ca orientare tocmai pamfletul acesta filozofic a lui Schopenhauer. Maiorescu, desigur, că a tradus-o mai mult ca să invedereze că Universitățile noastre, așa cum erau pe vremea aceea, nu sînt în stare să dea un învățămînt filozofic serios.

După vre-o 12—15 ani, prin 1885, Maioroscu a tradus și publicat prin *România Liberă* cartea a III-a din *Lumea ca Voință și ca Reprezentare* a lui Schopenhauer, carte care tratează despre estetică după ideea platonice. Traducerea a apărut în cursul lunelor Aprilie și Mai 1885.

În același an, Maiorescu a publicat alte traduceri din Schopenhauer în *Convorbiri Literare* (seria București) și anume *despre poezie și despre geniu* și din Du Bois Reymond.

Maiorescu a fost schopenhauerian. D. Petrovici avea datoria să se întrebe: de ce Maiorescu s'a devotat cultului filozofiei lui Schopenhauer? Poate ar fi găsit afinități de gîndire în privirea lumei (Weltanschauung); ambii diletanți de talent în filozofie; ironie tăioasă la Schopenhauer și la Maiorescu; afinități de stil (limpezime cristalină și la unul și la altul); pesimism la Scho-

penhauer, scepticism la Maiorescu; voga din acel timp a lui Schopenhauer; căutarea la Maiorescu a unui punct de razim pe care i s'a părut că-l poate găsi în Schopenhauer.

Iată, după noi, unile pricini ce l-au putut determina pe Maiorescu să devină schopenhauerian. Vor fi, negreșit, și altele, noi am enunțat cite-va.

Maiorescu a fost un răspinditor al filozofiei lui Schopenhauer, și, spre a face dovada afirmației noastre, vom cita cite-va fapte:

1) Eminescu privea cu multă simpatie și stimă filozofia lui Schopenhauer, desigur, grație contactului cu Maiorescu la *Convorbiri Literare*. În convingerile sale filozofice însă, Eminescu era pur kantian, dar nu *à travers Schopenhauer* — cum devenise Maiorescu după îndemnul lui Karl Verder, — ci, direct, din studierea și aprofundarea întregii opere a lui Kant în originalul german. Eminescu a și tradus părți mari din *Critica Rațiunii Pure* (vezi operele complete ale lui Eminescu, ediția A. C. Cuza Iași). E interesantă în această privință — adică a kantismului și a schopenhauerianismului lui Eminescu, — corespondența, în nemțește, a lui Eminescu din Berlin, cu Maiorescu, ministrul instrucției în 1874 | 1875 (corespondență publicată de D. Rădulescu-Pogoneanu în *Convorbiri Literare*).

Maiorescu, în prefața poeziilor lui Eminescu, spune că Eminescu influențat de Schopenhauer era pesimist. Iată propriile cuvinte ale lui Maiorescu: „*Ce e drept, el era un adept convins a lui Schopenhauer, era prin urmare pesimist*“. (Critice, III, pag. 138, ed. Minerva). Constatarea aceasta silogistică a lui Maiorescu nu corespunde realității. Pesimismul lui Eminescu e o legendă. Cine citește și urmărește proza lui Eminescu din *Timpul*, Octombrie 1877, până la 9 Iulie 1883, până când l-a abătut nebunia, acele câte-va mii de articole politice, literare, de critică, filozofice își poate forma convingerea că Eminescu nu era pesimist. Avea o cugetare critică foarte desvoltată, colorată uneori cu scepticism (mai mult filozofic), dar nu era deloc pesimist în sensul lui Schopenhauer. Fără a ni se imputa că exagerăm, putem spune că era optimist în ce privește țărănimea română (în care el îngloba și pe marii proprietari de pământ, români) și viitorul României, cu toate criticele neîndurătoare ce le făcea prezentului și păturilor suprapuse (burghezia mijlocie greco-bulgărească în Mun-

lenia, armeano-ovreiască în Moldova), prin *Satirele* lui, și prin articolele din *Timpul*.

Aceste constatări nu exclud, însă, ca Eminescu să fi studiat pe Schopenhauer, în principal prin îndemnul lui Maiorescu, și a traducerilor ce făcea Maiorescu din Schopenhauer prin *Convorbiri*.

2. Maiorescu a îndemnat pe Ion Cantacuzino (Zizin) să traducă pe Schopenhauer în franțuzește, *nu în românește*, căci României, după cum a spus mai tirziu (în prefața traducerii românești a Aforismelor) „nu sint încă pregătiți pentru metafizică”.

Ion Cantacuzino, în cea dintii traducere din Schopenhauer, și anume a tezei de doctorat din 1813: „De la quadruple racine du principe de la raison suffisante” face următoare dedicație lui Maiorescu. :

A. Monsieur T. Maioresco,

„Laissez-moi vous dédier cette traduction, en témoignage d'amitié et de reconnaissance pour les conseils et les encouragements dont vous m'avez soutenu dans mes travaux”.

Hantesti, Janvier 1881,

J.-A. Cantacuzène

Ion Cantacuzino a mai tradus în franțuzește și *Aforismele* și *Lumea ca Voință și ca Reprezentare* în două volume. (Păcat numai că *Critica Kantiană*, care, în originalul german, e încorporată la volumul I din *Lumea ca Voință*, a fost scoasă într'o broșură o parte, așa că dacă volumele aceste ale lui Cantacuzino de mult epuizate, se mai pot găsi pe la anticări, apoi broșura cu critica kantiană nu se mai găsește de loc. O pierdere de regretat).

3. Istoricul, și cu încercare de filozof al istoriei, A. D. Xenopol, în prima perioadă a *Convorbirilor Literare* (1867—1885), atunci când era tratat de erudit și dat ca exemplu în direcția noastră, a scris în *Convorbiri* un articol (rezumat al unei conferințe din aula Universității din Iași) despre Kant, văzut prin Schopenhauer, adică unificând intuițiile senzibile apriorice (spațiul și timpul) cu înțelegerea (Verstand) și numindu-le *intelect*, cu numai trei categorii ale intelectului : a spațiului, a timpului și a cauzalității, aruncând la coș toate celelalte categorii ale lui Kant.

Influența lui Maiorescu asupra lui A. D. Xenopol cu Schopenhauer este evidentă.

4. Chiar D. I. Petrovici a fost influențat de Maiorescu prin publicarea unei broșuri: *O problemă de filozofie*, unde face descoperirea că lucrul în sine a lui Kant, nu ar fi voința ca la Schopenhauer, dar ideea platonice!

Se pare, însă, că D. Petrovici nu mai perzistă astăzi în această descoperire.

V

În anul 1884, Gheorghe Chițu, ministrul liberal de instrucție, a rechemat pe Maiorescu în învățămîntul universitar, de astă dată la București, și i-a creat și o nouă catedră „de logică și istoria filozofiei în secolul al XIX-lea, de la Kant încoace”.

De acum înainte, Schopenhauer cade pe planul al doilea, ba chiar este eclipsat de-a binele, iar pe planul întâi intră Stuart Mill și, cu deosebire, Spencer.

Maiorescu nu s'a explicat niciodată în mod public, de pe catedră, sau prin reviste, cum privește întreaga filozofie a lui Schopenhauer. Și provocările și somațiile nu i-au lipsit. În 1878, cînd a fost ales deputat la colegiul I de Cameră din Iași, alegerea sa a fost ținută în suspensiune de Cameră în timp de două luni pînă ca să fie validată, pentru că raportorul, A. D. Holban, liberal fracționist, între motivele de invalidare ce invoca, aduse și pe acela că Maiorescu e schopenhauerian. A fost în cele din urmă validat, dar Maiorescu n'a răspuns nimic. În schimb a răspuns Eminescu prin *Timpul* în două articole, — „virulente” zice Maiorescu, — arătînd cine este Schopenhauer, nu cum era travestit de neînțelegătorul A. D. Holban.

Mai tirziu a fost atacat cu violență de Dim. A. Sturdza, tot pe tema schopenhauerianismului, și Maiorescu a rămas tot în mutismul său absolut, pe care și l-a impus în această chestie. De sigur, nu simțea decît dispreț pentru atita ignoranță și patimă puse de adversarii săi politici, cari vorbeau de un filozof și de-o filozofie fără să le cunoască. Ce să le spue și cum să le dovedească nepriceperea și neștiința? A lăsat timpului să facă această operă de lămurire și lumină.

Dar, după trecere de mulți ani, tocmai prin Ianuarie 1890, Maiorescu s'a explicat, *în parte*, în prefața ediției a II-a, a traducerei *Aforismelor asupra înțelepciunii în viață* de Schopenhauer. Iată, în adevăr, ce zice în prefață:

„Schopenhauer este filozoful pesimismului. Unul din fundamentele acestei filozofii se află formulat și în Aforismele de față prin următoarea propoziție :

„Orice plăcere e negativă, pe când durerea e pozitivă“.

„Noi credem această propoziție neîntemeiată și prin urmare, pesimismul nu ne pare a fi un adevăr general“.

Mai departe Maiorescu explică astfel de ce a ales tocmai Aforismele pentru a le traduce :

„Dacă este vorba să începem și noi a lua parte la mișcarea filozofică a spiritului modern, se cuvine să existe și în mica noastră literatură ceva din scrierile lui Schopenhauer. *Nepregătiți precum sîntem încă pentru cercetarea problemelor metafizice*, nu puteam alege din opera lui decît Aforismele asupra înțelepciunii vieții ca fiind scrise mai popular“.

Din aceste reproduse din prefață se vede că Maiorescu nu declară că este sau nu este schopenhauerian, dar numai că nu poate admite pesimismul lui Schopenhauer, căci nu i-se pare a fi un adevăr general.

Tot în această prefață se mai justifică Maiorescu de ce a preferat să traducă *Aforismele* și nu alte opere mai fundamentale ale lui Schopenhauer, cum ar fi bună oară *Lumea ca Voință și ca Reprezentare*, aceasta pentru că noi, Românii, pe la 1890 eram încă nepregătiți pentru problemele metafizice (oare să fim mai pregătiți acum?). Și fiind astfel, Maiorescu, încă de pe atunci, după cum am văzut, a sfătuit pe I. A. Cantacuzino să traducă în franțuzește pe Schopenhauer, dacă nu în întregime cel puțin în operele lui fundamentale, între care cea de mai sus citată.

După vre-o 26 de ani, în 1916, în ajunul intrării României în războiul mondial, Maiorescu declară în niște intervevuri din *Adeverul*, că n'a fost nici odată schopenhauerian, și că dînsul, a fost întotdeauna admiratorul filozofiei (empiriste) engleze cu Stuart Mill și H. Spencer. Probabil, că a făcut această declarație *mai mult* din motive politice ca să nu fie socotit prea neamțofil, după cum era timbrat. Dar, dacă sînt probabilități de motive politice care cîntăresc cu mai mare greutate, apoi sînt și motive de ordin filozofic care îndrituiau pe Maiorescu să nu se mai socoată ca adept, fără rezerve al lui Schopenhauer, rezerve pe care le-am văzut ivindu-se încă de pela 1890, în prefața *Aforismelor*.

VI

Filozofia lui Maiorescu o mai putea găsi D. Petrovici în conferințele lui Maiorescu dela Ateneul din București din 1882 și în anii următori. În 1882 Maiorescu a ținut patru conferințe la Ateneu cu caracter filozofic, psihologic și politic-social, foarte importante. Conferințele, aproape în întregime, sub directul control a lui Maiorescu, au apărut, mai întâi, în foiletoanele *României Libere*, (ziarul politic, *personal*, al lui Maiorescu, după cum a declarat în o ședință a Camerei) și în broșură a parte. Una dintre conferințe și anume: *Darwinismul în progresul științelor sociale*, ni se pare mai caracteristică și vom stăruii puțin.

Mai întâi vom observa că Maiorescu era partizan al darwinismului încă de pe la 1873, de pe când cu polemicele sale din *Convorbiri* cu *Revista Contemporană* din București. I s'a și imputat aceasta. În al doilea loc, schopenhauerianismul poate fi conciliat și cu darwinismul și cu spencerianismul, căci ce este în ultima analiză dacă nu un empirism naturalist, vecin și cu materialismul darwinian și spencerian? (În alt studiu vom stăruii mai pe larg asupra legăturilor de rudenie între aceste doctrine).

În această conferință Maiorescu se declară în contra materialismului pur (nu în contra materialismului în general) și spune că materialistii păcătuiesc, mai cu seamă, prin aceea că nu au nici o preocupare de metafizică, și, că, rămân împetriți în materialismul lor. Între cei împetriți citează, mai întâi, pe B. Conta, căci zice Maiorescu: „*poate avea opere importante, dar e materialist împetrit*“. Bietul Conta, el, care la acea epocă, tipărea în franțuzește primul volum de metafizică: „*Introduction à la Metaphysique I*“. Moartea l-a împedecat să continue cu volumele următoare. Prietenul său Rosetti-Țețcanu a editat al doilea volum, intitulat și acesta astfel: „*Les Fondements de la Metaphysique*“, Conta se silea să alcătuiască o metafizică materialistă, și, contrar de ce spunea Maiorescu, nu era un materialist împetrit, fără nici o preocupare de metafizică;

Maiorescu mai denunță și pe *Contemporanul* din Iași, revistă literară-științifică, redactată de Ioan Nădejde, ca o revistă „materialistă pură“. Nădejde i-a răspuns că e materialist și nu se ascunde, ci spune pe față ce crede și ce convingeri are.

Tot în acea conferință se susține că femeele sint inferioare

bărbaților și că nu li se poate da drepturi și încredința soarta po-
poarelor, pentru că greutatea creerilor lor ar fi mai mică decît
la bărbați. D-na Sofia Nădejde prin *Contemporanul* a dedicat o
sumă de articole D-lui Maiorescu, provocându-l la o polemică,
prin care susținea drepturile femeelor, bazîndu-se tocmai pe greu-
tatea creerilor, care, după niște experimenteratori ar fi mai mare
la femei decît la bărbați.

Articolele Doamnei Sofia Nădejde ar fi avut o savoare
mai mare dacă D-sa ar fi cunoscut *Einiges philosophische*, scrierea
filozofică de tinereță a lui Maiorescu, unde se susținea dreptul
femeii de a fi egală cu bărbatul !.

D. Maiorescu nu a răspuns provocărei D-nei Sofia Nădejde.

D. Petrovici putea să mai găsească filozofia lui Maiorescu
în prelegerile sale dela Universitatea din București, din anul
1880, cînd, deși nu era profesor, totuși, a cerut permisiunea de
a ținea un șir de prelegeri libere, despre *Logica și aplicațiile ei*.
Prelegerile au fost ținute și urmărite cu mare atențiune de un
public ales și răsplătite cu aplause și ovațiuni. A asistat și Emi-
nescu, care, pe atunci era redactor la *Timpu*, și a făcut o dare
de seamă despre prima prelegere în foiletonul *Timpu*lui.

Din aceste prelegeri 16 au fost rezumate și publicate în
România Liberă din 1880, după ce erau mai întii revăzute de
Maiorescu.

În una din ele a luat la cătare pe Conta, pe care, fără
să-i zică pe nume (aluziile însă erau transparente), îl numește :
„diletant pueandru“.

Se referă la scrierea franceză a lui Conta: *Théorie du Fa-
talisme* și-i combate ideea de spațiu, pe care Conta credea că
o explică, à merveille, prin întipăriturile din creier. Maiorescu
repetă ironic pe à merveille a lui Conta, și-l combate cu teoria
spațiului a lui Kant, ca fiind o intuiție senzibilă apriorică (o cons-
trucție a spiritului nostru), dar nu în afară de senzibilitate.

În conferința următoare însă, Maiorescu ține să declare că
fiind om cinsti, combaterea făcută lui Conta e kantiană și că
nu-și însușește modul de a vedea a lui Kant. Aceasta, probabil,
ca nu care cumva să fie crezut kantian ! Un ecou al acestei com-
bateri a lui Conta pe cestiunea spațiului, se află și în manualul
sau de Logică. (ed. a 6-a din 1913), la pag. 144.

Și D. Petrovici, care, într'un articol din *Archiv für Geschichte der Philosophie und Soziologie*, din 1927 (vol. 38, caetul $\frac{1}{2}$), intitulat: „*Kant und das rumänische Denken*“ pretinde că Maiorescu ar fi fost kantian!

Acest articol al D-lui Petrovici trebuie revizuit.

VII

Acum să venim la spencerianismul lui Maiorescu, despre care D. Petrovici nu a vorbit nimic.

Maiorescu de mult încetase de a mai fi schopenhauerian. O dovadă o avem în o scrisoare către Eduard Gruber, din 17 Noembrie, 1887, și publicată în *Convorbiri Literare* (Anul XLIV, no. 9, vol. 2) din Noembrie 1910.

Iată o parte din acea scrisoare :

„Eu personal te cred capabil de filozofie, și dacă te trage inima, apucă-te de ea ; iubirea studiului acesta însuși este însă lucrul principal. Concursul e lucru secundar. Dacă e vorba de concurs (încă odată : lucru secundar), fii practic, lasă Lipsca și pe Wundt. Cere de la cine-va caetele lui Crăciunescu, ca să cunoști zeama lungă și insipidă a filozofiei oficiale de la Sorbona de pe timpul lui Napoleon al III-lea. Citește și „*Fouillée Histoire de la Philosophie*“ și „*Extraits des grands philosophes*“. Psihologia și Estetica lui Crăciunescu, — dragă Doamne : Are să-ți fie examiner ! Asta nu e filozofie, asta e *concurs* de filozofie. Filozofia o știi ca și mine, n'are a face cu capete de alde Crăciunescu și Leonardescu, nici cu concursuri academice. A ceea o vei studia după concurs în odaia D-tale, cu concentrarea minții D-tale, la lampa izolată a încântătoarelor și întăritoarelor meditații singuraticе. Locke atunci, apoi Hume, apoi Critica Rațiunii lui Kant, apoi Auguste Comte și infine Mill și Herbert Spencer“.

Este de reținut — și pentru aceasta am reprodus pasagiul din scrisoare — că recomandă lui Gruber numai empiriști englezi, foarte aproape de materialști, ca Loke, Hume, și Herbert Spencer. E drept, nici unul din aceștia nu sunt materialști sistematici, dar au tendințe către materialism. Maiorescu nu-l uită pe Kant, cum a uitat, *voit* pe Schopenhauer, dar ce putea să mai rămână din Kant, în cugetul lui Gruber, în compania atitor empiriști mai cu seamă că Stuart Mill, atit în *Logica* sa cit și în *Filozofia lui Hamilton*, nu face decit să combată pe Kant.

Pragmatistul englez F. C. Schiller, care își mai zice și „humanist“, într'un articol din *Encyclopedia Britanica* (vol. 25, pag. 636), ocupîndu-se de Spencer spune că acest filozof descrie cunoscutul în termeni de concepțiuni mecanice ale materiei în mișcare, și, astfel, filozofia sa ia o coloratură materialistă.

Nici vorbă la Maiorescu de a-i recomanda lui Gruber vre-un filozof german, ca și cum n'ar mai fi existat un Fichte, un Hegel, în filozofia secolului al XIX-lea „de la Kant încoace“ ! și mai cu seamă pentru Maiorescu de altădată, un Herbart și un Schopenhauer.

Maiorescu viră, în enumerarea ce-i face lui Gruber, și pe un francez ca Auguste Comte, dar, desigur, pentru că pozitivismul lui Comte are rădăcini în empirismul englez.

Iată-l dar pe Maiorescu coborît de la metafizica kantiană (văzută prin prizma schopenhaueriană bine înțeles) și schopenhauerian — platonice (cu deosebire în estetică), de la metafizica germană, el care imputa lui Comte materialismul său impetrit, care-l împedea de a se preocupa de metafizică, — iată-l ajuns jos pe pământ, la empirismul filozofilor englezi cu tendinți materialiste !

În această fază spenceriană Maiorescu traduce un capitol din o scriere a lui Spencer: și-l intitulează: *În contra Socialismului*. Și, după cum în tinerețe a scris *În contra Școlii Bărnăuțiu* (Critice II), spulberînd ereziile lui Bărnăuțiu în materie de drept, de organizare a Statului și de religie creștină, acum, cătră bătrînețe, combate ce i se pare c'ar constitui ereziile socialiste. Recunoaștem aceste merite necontestate ale lui Maiorescu întru îndrumarea noastră culturală și politică.

Maiorescu face acum, în această fază, cursuri la Universitatea din București cu deosebire din Spencer. Un elev al său, D. M. Dragomirescu, publică o teză despre filozofia lui Spencer. Un alt elev al său, D. P. Negulescu, publică o teză în contra apriorismului kantian (cea mai mare descoperire în filozofie a lui Kant) Negreșit, Spencer nu putea fi conciliat cu filozofia kantiană, pe care, după cum a mărturisit el însuși, nici n'o studiasă direct în original, pentru motivul că el nu citea lucrări care nu se potriveau cu convingerile și ideile lui.

Și cînd ne gîndim că, la nevoie, Maiorescu combate pe Comte cu apriorismul kantian !

Benedetto Croce, italianul filozof kantiano-hegelian, spune cu drept cuvînt, că filozofiile lui Stuart Mill și Spencer sînt un regres în filozofie după Kant-Hegel. (Vezi *Philosophie de la Pratique* de Croce).

Maiorescu nu avea de unde ști acestea pentru că nu a fost nici odată kantian.

Istoricii filozofiei arată o mare inrudire a lui Schopenhauer cu materialistii și mai cu seamă cu H. Spencer.

Se pare dar, că trecerea lui Maiorescu de la Schopenhauer la empiriștii englezi și în special la Spencer, n'a fost tocmai grea și nici nu ar fi atît de neînțeleasă.

VIII

Am expus foarte pe scurt, mai mult în linii mari, filozofia sau mai bine zis filozofiile lui Maiorescu. L-am luat de la Terecianum cu Herbart, apoi cu Vischer, cu Schopenhauer, și, în fine, cu Spencer.

În aceste peregrinări filozofice pot să fie unele inconsecvențe, unile neegalități, unile contraziceri, dar Maiorescu era, mai presus de toate, om de gîndire filozofică. El gîndea și acțiunea filozoficește, după un ritm filozofic. De aceea era întotdeauna calm își senin, chiar cînd trecea prin furtuni. În toate manifestările lui culturale, politice și de critică literară, era filozoful care vorbea, ca și atunci cînd scria lui Gruber: „jubirea filozofiei e lucru principal“.

E drept să recunoaștem și noi că Maiorescu n'a avut idei originale filozofice. N'a țintit niciodată la acestea. El făcea aplicații teoretice și practice în sfera vieții literare și politice a unor sisteme de filozofie pe care și le asimila; și în asemenea aplicații era originalitatea sa.

În critica literară a venit cu Vischer și Schopenhauer (condiția ideală a poeziei, ideea impersonală a lui Platon în contemplarea operilor artistice); în conducerea vieții publice și a rectitudinii caracterului e venit cu Herbart; iar în politică cu Spencer.

Dacă nu se studiază bine Maiorescu ca filozof, nu se poate da de rostul manifestărilor culturale, de critică literară și de ideile sale politice.

Că n'a avut sistem filozofic propriu, nu face nimic, și nu

prin lipsa aceasta n'ar fi putut fi filozof. Nici Lessing, marele critic și îndrumător cultural al Germaniei din epoca luminilor (Aufklärung), n'a avut sistem filozofic, și cu toate acestea, a fost un filozof. În istoria filozofiei germane, ca și în istoria generală a filozofiei europene, Lessing are locul și rolul bine determinate.

D. Petrovici nu ne-a dat icoana vie a lui Maiorescu ca filozof, ci ne-a vorbit de îndrumătorul cultural și de criticul literar, ca și cum acestea nu ar fi avut nici o legătură cu filozofia lui. Decît, tocmai despre această trebuia și era de rigoare să ne vorbească D. Petrovici, într'o conferință despre Maiorescu, *ca filozof*.

De ce n'a făcut-o D. Petrovici? Să fie oare pentru că nu cunoștea această filozofie? Lucrul nu ar părea admisibil, căci i-a fost elev, l-a ascultat la curs, probabil c'a luat și note. Să nu fi cunoscut unele din scrierile lui Maiorescu aci enumerate? Se poate, dar nu e permis unui profesor de talia D-sale să nu cunoască *tot* ce a scris Maiorescu în filozofie, și mai cu seamă cînd vorbești și scrii despre Maiorescu, *ca filozof*. Poate că D. Petrovici a crezut că e de puțină valoare această filozofie sau poate că n'ar avea nici o valoare și nu face să te ocupi de ea. Se poate. Dar, în acest caz s'a înșelat. Filozofia lui Maiorescu e de mare valoare ca înțelegere și explicare a activității lui așa cum s'a manifestat în cursul vieții sale de 77 de ani.

D. Bogdan-Duică a făcut cu succes ceea ce D. Petrovici n'a făcut sau nu a putut face. D. Duică, analizând conținutul tezei latine de doctorat despre filozofia lui Herbart și prima lui scriere în nemțește (*Einiges Philonphische*) din 1861, conchide: „Cu ajutorul lui Herbart Maiorescu își găsește, din tinerețe, *forma de concentrare cogitațională și silistică*, în fața căreia cugetarea românească, literatura românească erau să fie chemate de un judecător nemilos”.

Despre Vischer D. Bogdan-Duică se exprimă în modul următor: „Apropierea lui Maiorescu de Vischer însemnează însă mai mult decît un simplu contact cu o carte oare-care; ea însemnează o *nuanță nouă* în cugetarea filozofului român”. Și mai departe: „Venind dela formalismul herbartian și apropiindu-se de idealismul concret a lui Vischer, Maiorescu evoluează spre un punct de vedere, care nu este numai remarcabil, care este pentru

el și pentru noi de o deosebită importanță, de-oarece, precum am spus, *el a rămas toată viața, în toate scrierile sale, la un punct de vedere constant al esteticei sale, al criticei sale,*"

Și în alt loc, cînd e vorba de Schopenhauer, D. Bogdan-Duică zice: „Argumentarea sa se sprijinea pe un sistem de gîndiri, pe care eu îl socotesc ca o dezvoltare a idealismului concret, a cărui ultimă rădăcină a fost Kant, ai cărui mijlocitori au fost Hegel și Vischer, și cari în a doua epocă, se curbă puțin spre idealismul abstract a lui Schopenhauer”.

Înfine încă o citație din D. Bogdan-Duică și ultima:

„Sub influența lui Schopenhauer și Platon — după care și Vischer indentifica *ideia, eidos* cu specia, deci cu tipicul — Maiorescu afirma generalitatea artei ideale. După Platon, *ta eide ai ideai* erau tipurile normale, tipurile în care se concentrează atributele esențiale ale operei. Tot astfel după Maiorescu concentrarea artistului în obiect îi dă puțința de a lua obiectului *mărginirea individuală* și de a-l preface în tip, privindu-l *sub specie aeternitates*, ceea ce este egal cu o idee platonică. Astfel după Maiorescu, Shylok nu este Ovreiu, ci Ovreimea; Werther nu este un amoretat individual, ci însuși sentimentalitatea amurului.”

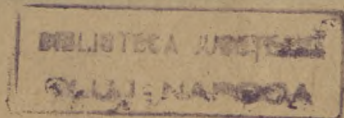
Din aceste citate se vede clar că Maiorescu nu putea fi studiat și expus, fie și în conferințe, decît numai în funcție de ideile lui filozofice.

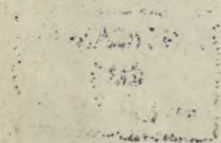
D. Petrovici nu a făcut așa. Ne-a vorbit D-sa în termeni ditirambici de un Maiorescu, dar de filozofia lui, nimic.

IX

D. Petrovici, ca profesor de filozofie și ca fost elev al lui Maiorescu, trebuia să meargă pe calea deschisă de D. Bogdan-Duică prin importantul discurs de la Academie, sau, să o fi deschis D-sa, această cale.

În filozofia lui Maiorescu sînt trei perioade bine conturate: herbartiană, visheriană-schopenhaueriană și spenceriană. Aceste trei perioade, repetăm ca încheere, trebuiau studiate și puse în legătură cu manifestările literare, culturale și politice ale lui Maiorescu.





DE ACELAȘ

In curînd va apare :

Maiorescu și Gherea

Occidentalism — Autohtonism — Rusism

Un volum de 300 pagini